

Dr. Zsengellér József¹: Scheiber Sándor, a mi tanítómesterünk²

„Én nem vagyok nagy tudós, csak egyedül maradtam” – mondta szerényen Scheiber Sándor 70 éves születésnapján.³ Szerénységében és elkeseredésében nem volt igaza.

Nem csak azért, mert egy 1708 tételt számláló tudományos és irodalmi munkásság igazolja ennek az ellenkezőjét. Melyben ugyan monográfia jellegű nagy írásmű nem található – amiért ő maga is kesergett – ám gyűjteményes köteteinek írásai olyan részletekbe menő elemzéseket adnak, amit egy monográfia soha sem vállalhatna fel. A negyvennégy publikált könyv szintén alkotó szellemének nagyságát mutatja fel, s írásai a magyaron kívül ivrit, angol, német és francia nyelven olvashatók. De ezt a szerénységet cáfolja meg a számtalan külföldi elismerés, a díszdoktorátusok sora, a címzetes egyetemi tanári címek adományozásai, és, ha talán fogsikorgatva is, későn és nehezen, de végül az MTA által megadott doktori címe is.

Ugyanakkor nem lett igaza elijáhúí/illési panaszában sem, mert bár, ahogyan a próféta, Scheiber is átélte, hogy nagyon buzgolkodása ellenére lerombolták az oltárokat, a prófétákat is megölték fegyverrel, és még Izrael fiai is elhagyták az Örökkévaló szövetségét: „Egyedül én maradtam meg, de az én életemet is el akarják venni.” Mégis ezzel szemben, ahogy a prófétának az Örökkévaló felmutatott hétezer embert, „minden térdet, amely nem hajolt meg a Baál előtt és minden szájat, amely nem csókolta meg azt.” (Királyok I. 19,18). Úgy Scheiber is átélte mindezt, hogy már csak kevesen, de vannak, akik hallgatják a prófétai szót, vannak, akik hallgatják a tanítást. És ha csak ennek az évnek a Scheiber eseményeire, az azon megszólalókra, vagy a mai nap itt összegyűltekre tekintünk, mondhatjuk, hogy a prófétai szó magvetés volt, a tanítás értő fülekre talált.

Abban azonban igaza volt, hogy a hebraica és judaica nemzetközi szintű művelésében egyedül maradt a 20. század második felének Magyarországon. Egyedülisége az előbb elmondottakhoz kapcsolva abban is megmutatkozik, amint az Hidvégi Máté megfogalmazásában már elhangzott: „minden, ami 90 óta történt, Scheiberből nőtt ki.” Igazolja látszik ez abból is, hogy a Scheiber által a háború után megfogalmazott „Zsidó tudományos tennivalók Magyarországon” programadó írás⁴ az 1988 szeptemberében újra útjára indított Múlt és Jövő első, még „antológiának” nevezett számában Raj Tamás újrafogalmazásában és értékelésében ismét megjelenik.⁵ Hasonlóan az 1988 decemberében megalakult MTA Judaisztikai Kutatócsoportjának első értesítője a saját program meghirdetése végén, mintegy kadenciaként Scheiber ugyanezen témában 1952-ben a MIOK közgyűlésén elmondott kéziratban fennmaradt beszédét adja közre.⁶

Ennek köszönhetően állok én is most Önök előtt. Személyesen mint a Kutatócsoport által támogatott ELTE Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék első végzettje, és akár mint a Múlt és Jövő alkalmi munkatársa. Ugyanakkor hivatalosan is, mint a javarészt Scheiber tanítványokból, tisztelőkből összeállt Magyar Hebraisztikai Társaság alapító tagja, jelenlegi elnöke. A társaság tagjainak jó része a scheiberi örökség folytatója, esetenként az általa feltárt meglévő kutatási hiátusok betöltésén fáradozó kolléga. Ugyanakkor ez egy olyan szerveződés

---

¹ Zsengellér József (1966/Budapest): Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar Bibliai Teológiai és Vallástörténeti Tanszék tanszékvezető egyetemi tanára, a Kar dékánja, a Magyar Hebraisztikai Társaság elnöke.

² Elhangzott 2013. november 20-án, a „Scheiber Sándor, a mi tanítómesterünk” című konferencián, az OR-ZSE Scheiber Sándor úti épületében.

³ Scheiber 1984. 585.

⁴ Scheiber 1947. 3-7.

⁵ Raj 1988. 28-37.

⁶ Scheiber 1952/1988. 20-21.

is, mely lehetőséget biztosít vallási meggyőződéstől függetlenül közösen megtartani, művelni és továbbvinni a Scheiber által a magyar tudományosságba emelt hebraisztikát.

Hogy mennyire nem tudjuk megkerülni Scheibert, a hebraisztika legkülönbözőbb területein, arra engedjek meg, hogy egy személyes példát hozzak. Néhány évvel ezelőtt társaságunk alelnökével, Xeravits Gézával közösen szervezett nemzetközi konferencia sorozatunk egyik témája Ben Szira könyve volt. Ennek a korai zsidó írásnak a szövegét a Schechter-féle geniza-publikációkig csupán görög fordításban ismerték. Schechter és kutatótársai 1900-ig, négy év alatt, majd 1931-ben összesen öt kézirat töredékeit találták meg. Majd a holt-tengeri lelet együttesből is előkerült három szöveg. Végül a geniza-leletek első beazonosítását követően majd 100 évvel, 1982-ben éppen Scheiber publikált kettő, az oxfordi kutatásai során talált Ben-Szira részletet, melyek közül az egyik egy teljesen új, addig ismeretlen szöveghagyománya a könyvnek.⁷ Az már csak a korabeli magyar helyzetet jellemzi, hogy Scheiber csak a *Magyar Könyvszemlében* publikálhatta a kéziratokat, melyről így a nemzetközi szakma némi késéssel értesülhetett. Amint azt Alexander Di-Lella, az Anchor Bible kommentársorozat Ben-Szira kötetében megjegyzi: „Bár Scheiber a töredékeket 1982-ben publikálta, cikke egy jelentéktelen, széles körben ismeretlen magyar folyóiratban a *Magyar Könyvszemlében* jelentette meg. Ennek következtében csak 1987 márciusában értesültem a cikkről, amikor is ez a kötet már korrektúra alatt volt. Így nem tudtam felhasználni annak sajátos olvasatait.”⁸ Ezt követően azonban Scheiber forrásközlésére folyamatosan hivatkoznak a kutatók.⁹ Így nemzetközi konferenciáinknak a leideni Brillnél megjelent kötetét többek között Scheiber emlékének is ajánlottuk.¹⁰

Mai konferenciánk tematikájában megjelenik Scheiber sokak által és gyakran felemlegetett kettőssége, a tudományos elhivatottság és az emberi arc, a kutatás és a személyes kapcsolat. Az elhangzó előadások Scheiber tudományos működésének néhány fő területére kalauzsolnak el, a kerekasztal-beszélgetés pedig a résztvevők emlékeinek felidézése révén személyét és személyiségét próbálják élénk varázsolni.

Folytatódjék hát a tanítómester által megkezdett munka, és emlékezzünk rá. Folytassák a mai Elisák/Elizeusok Elijáhu/Illés munkáját az ő lelkületével. Scheiber Sándor szellemében törjük fel a pecsétet, ahogyan azt maga is remélte, amikor Jesaját idézte fent említett 1952-es beszédében: „צֹרֶר תְּעִוְדָה; הַתּוֹם תּוֹרָה בְּלִמְדֵי - „Lezárom ezt az intelmet, lepecsételem ezt a tanítást tanítványaim számára.” (Jes 8,16)¹¹ Törjük most is fel a pecsétet és halljuk a tanítást!

Irodalom

BEENTJES Pancratius

1997. *The Book of Ben Sira in Hebrew: A Text Edition of All Extant Hebrew Manuscripts and a Synopsis of All Parallel Hebrew Ben Sira Texts*. VTSup 68. Brill, Leiden – Boston.

DI LELLA Alexander – SKEHAN Patrik

1987. *The Wisdom of Ben Sira. A New Translation with notes, introduction and commentary*. Anchor Bible 39. Doubleday, New York – London.

---

⁷ Scheiber 1982. 179-185.

⁸ DiLella 1987. 52. „Though Scheiber published the leaf in 1982, his article appeared in an obscure, not widely known Hungarian journal, *Magyar könyvszemle*. As a result I became aware of this article only in late March 1987, when this volume was already in galleys. Hence I have been unable to utilize the peculiar readings...”

⁹ Lásd például Ben Szira kritikai szövegkiadását Beentjes 1997. 109-111. 146-151.

¹⁰ Xeravits – Zsengellér 2008. v. ix.

¹¹ Scheiber 1952/1988. 20.

RAJ Tamás

1988. Zsidó tudományos tennivalók Magyarországon. in KŐBÁNYAI János szerk. *Múlt és Jövő. Zsidó kulturális antológia*. Szimultán Rt, Budapest, 28-37.

SCHEIBER Sándor

1947. Zsidó tudományos tennivalók Magyarországon. in *מעבדות לתורה Szolgaságból – szabadságba. Az Országos Rabbiképző Intézet hallgatóinak ünnepi kiadványa*. Neuwald, Budapest, 3-7.

1952/1988. Beszéd az Országos Gyűlésen 1952 III, 2-án (Részlet) in KOMORÓCZY Géza szerk. *MTA Judaisztikai Kutatócsoport Értesítő 1*. 20-21.

1982. A New Leaf of the Fourth Manuscript of the Ben Sira from the Geniza. *Magyar Könyvszemle 98*. 179-185.

1984. *Folklór és tárgytörténet III. kötet*. MIOK, Budapest 585.

XERAVITS Géza – ZSENGELLÉR József szerk.

2008. *Studies in the Book of Ben Sira. Papers of the Third International Conference on the Deuterocanonical Books, Shime'on Centre, Pápa, Hungary, 18-20 May, 2006*. JSJSup 127. Brill, Leiden – Boston.